

О. І. Морозова,*д-р філол. наук, проф.,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри англійської філології;***А. О. Шуваєва,***Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
аспірант кафедри англійської філології*

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАРАТИВА (НА ПРИКЛАДІ ІСТОРІЙ ПРО ОСОБИСТИЙ ДОСВІД БЕНЕФІЦІАНТІВ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ)

Статтю присвячено вивченню історій бенефіціантів дитячих благодійних організацій; ці історії розміщено на сайтах відповідних організацій. За допомогою традиційного наратологічного аналізу встановлено типову структуру цих історій, а шляхом соціально-конструкціоністського аналізу виявлено їхні семантичні і прагматичні властивості. Доведено, що особистості, які конструюються наративно, є складовими частинами "публічного іміджу" благодійної організації.

Ключові слова: благодійність, дискурсивна особистість, життєва історія про особистий досвід, наратив, соціальний конструкціонізм.

Термін "наратив" було уведено у науковий обіг філософією постмодерну, яку, своєю чергою, надихнула історіографічна концепція "наративної історії", що розглядає історичні події крізь призму розповіді про них. За такого підходу особливого значення набуває спосіб подання історичних фактів, який постає так само важливим, як і зміст розповіді.

Наратологічний філософський принцип розгляду об'єктів наукового пошуку доволі швидко поширився на гуманітарні і соціальні дисципліни – психологію, медицину, економіку, соціологію, політологію, літературознавство, лінгвістику тощо. Відправним пунктом зацікавлення цих наук наративом є усвідомлення того, що оповідна форма виступає психологічною, лінгвістичною, культурологічною і філософською основою наших намагань прийти до згоди з навколишнім середовищем та умовами нашого існування у ньому [1, с. 29].

Наратив є специфічним способом сприйняття й опису дійсності: у ньому, на відміну від наукового опису, завжди наявний суб'єкт. Якщо наукове осягнення дійсності є суто раціоналістичним, то в наративі раціональне органічно поєднано з емоційним та підсвідомим [11]. Саме наративна, "інтимна", за словами Й. Брокмейера та Р. Харре [1, с.29], свідомість надає людині можливість продукування й інтерпретації розмаїття смислів, які є суттю її суспільного життя.

Наративна проблематика є надзвичайно привабливою і для сучасної лінгвістики [3], що розвивається під гаслом антропоцентризму та неоантропоцентризму (екологізму). Отже, звернення до лінгвістичного аналізу наратива є актуальним для розвитку сучасного мовознавства.

Утім, за даними дослідників [6, с.1-6; 8, с. 198-199; 12, с. 5], сучасна наратологія становить собою доволі різномірну царину гуманітарного знання. У лінгвістичній

наратології, зокрема, можна виокремити два провідні напрями: структурно зорієнтований (традиційний) та функційно зорієнтований (соціально-конструкціоністський).

Ідеологами першого є В. Лабов і Дж. Валетські [9], які розробили найбільш впливову модель наративів про особистий досвід. Ураховуючи те, що послідовність клауз репрезентує послідовність подій, вони вважають базовою одиницею особистісного наратива будь-яку послідовність клауз, яка містить принаймні одне темпоральне з'єднання [там само, с. 28], наприклад, "[Вона вийшла з дому] і [він викликав поліцію]. Одиниці наратива диференціюються відповідно до функцій, які вони можуть виконувати. В. Лабов і Дж. Валетські виокремлюють п'ять основних наративних функцій, до яких належать такі: орієнтація (orientation) відносно місця, часу, ситуації та учасників події, ускладнення (complication) – розвиток подій, розв'язка (resolution) – до чого привів розвиток подій, оцінка (evaluation) значущості і смислу того, що відбулося, тобто ставлення наратора, кода (coda) – повернення до теперішнього часу. Пізніше В. Лабов додає до числа наративних функцій ще одну – резюме (abstract), коротке викладення суті подій, про які розповідає історія. Визначальною рисою цієї наративної схеми є темпоральна послідовність подій.

Фокусування традиційної нратології на структурі наратива передбачає, що наративи є ізольованими, самодостатніми розповідями про особистий досвід у минулому, які містять всі (або майже всі) функційні різновиди наративних одиниць. Однак "повномірні" особистісні розповіді, що є прототиповим різновидом наративів, не вичерпують усього їх розмаїття; число різновидів наративів постійно зростає, значною мірою завдяки розвитку комунікаційних технологій. Так, сучасні дослідники звертаються до вивчення так званих "малих наративів", або "коротких історій" (short stories) [4; 7], які можуть містити лише один із структурних компонентів повноцінного наратива, імплікуючи решту.

Структурно зорієнтований нратологічний аналіз, безперечно, є ефективним знаряддям опису особистісних наративів: він надав багатьом дослідниками можливість зробити вагомий внесок у розвиток наративного синтаксису, лінгвістичного аналізу дискурсу, лінгвістичної жанрології, лінгвопоетики тощо. Попри це, його потенціал не є достатнім для виявлення зв'язків між особистісним наративом і соціальною дійсністю, органічною частиною якої є суб'єкт наратива. Згідно з настановами функційно зорієнтованого підходу до розгляду наратива [5], він є соціальною маніфестацією і водночас дискурсивним конструюванням цілої низки соціальних процесів [8, с. 99], а також дискурсивної особистості наратора.

Хоча структурний і функційний підходи до вивчення наратива тісно пов'язані між собою, дослідження того, що наративи описують, і того, що вони здійснюють, є різними ракурсами аналізу [1]. У нашому аналізі розміщених на сайтах благодійних організацій історій про особистий досвід бенефіціантів благодійної допомоги, що є об'єктом дослідження, ми застосовуємо обидва підходи, тобто предметом розгляду є структурні, семантичні і прагматичні властивості досліджуваних історій, які дають змогу дійти висновків про дискурсивну особистість наратора. Їх виявлення є метою здійсненої розвідки. Досягнення цієї мети передбачає реалізацію таких завдань: виявити типову структуру досліджуваних історій і з'ясувати межі її варіювання; встановити мовні засоби і прийоми, які притаманні аналізованим текстам; розкрити особливості соціального контексту, в якому розповідаються ці історії, нарешті, змодельовати індивідуальну дискурсивну особистість наратора – продуцента історії,

бенефіціанта благодійної допомоги – та встановити її співвідношення з колективним іміджем благодійної організації.

Відповідно методами дослідження є структурно зорієнтований (репрезентаційний) нарративний аналіз, скерований на виявлення того, про що йдеться в аналізованих історіях, та функційно зорієнтований (соціально-конструкціоністський) аналіз, який надає можливість виявити особливості взаємодії предметного змісту історії із соціальним контекстом, у якому вона розповідається.

Емпіричним матеріалом дослідження слугували 127 історій про особистий досвід дітей, пов'язаний із їхнім перебуванням у несприятливих умовах (фізичних, психологічних, матеріальних тощо) з подальшим виходом із скрутного становища завдяки благодійній допомозі. Ці історії розміщені на 17 англomовних сайтах дитячих благодійних організацій: "Compassion", "Make-A-Wish", "Rainbow Trust", "Operation Smile", "Variety", "The Lunchbox Fund", "Alex's Lemonade Stand Foundation", "Power My Learning", "Shoes That Fit", "No Kid Hungry", "Our Military Kids", "KaBoom", "Child Crisis", "The Atlantic", "Global Giving", "Dreams Come True", "Well Child".

Опис структурних і функційних властивостей історій про особистий досвід отримувачів благодійної допомоги є новим, оскільки такі історії ніколи раніше не були об'єктом лінгвістичного дослідження. Теоретична значущість цієї наукової розвідки полягає у розбудові підвалин лінгвістичної наратології, зокрема, її соціально-конструкціоністського напрямку, а також лінгвоперсонології (конструювання дискурсивної особистості – індивідуальної і колективної). Здобуті результати мають і прикладну цінність, адже їх можна застосувати як точки відліку подальших наукових розвідок молодих науковців, а також у викладанні сучасних курсів за вибором у закладах вищої освіти України.

Структурні, семантичні і прагматичні особливості історій отримувачів благодійної допомоги розглянемо на прикладі сайту британської благодійної організації "Variety" (<https://www.variety.org.uk/what-we-do/our-stories/>), яка надає інвалідні візки і спеціальне обладнання дітям-інвалідам, фінансує дитячі лікарні та хоспіси, надає професійну психологічну допомогу тощо. На сайті цієї організації розміщено п'ятдесят дві історії, назви яких містять імена дітей, які стали бенефіціантами благодійної допомоги, наприклад, "Logan's Story" ("Історія Логана"), "Hollie's Story" ("Історія Голлі"), "Illias' Story" ("Історія Ілліаса"), "Bobby's Story" ("Історія Боббі"), "Lilly's Story" ("Історія Лілі") тощо. Всі історії – одного обсягу (220-240 слів) і мають однакову нарративну структуру: орієнтація (вік дитини та термінологічна назва її захворювання, яка далі пояснюється звичайними словами), ускладнення (роз'яснення стану дитини, а саме - чого вона не може робити, але дуже хотіла б), розв'язка (яку допомогу надала благодійна організація), оцінка (представників організації та подячні слова самої дитини або її батьків на адресу організації). Кода (узагальнювальний коментар, який повертає читача історії до теперішнього часу) є спільним для всіх історій; вона розташована під окремою вкладкою "Як Ви можете допомогти" (*How you can help*).

Наприклад, в "Історії Ілліаса" орієнтація має такий вигляд: *Illias is 11 years old and was born with both spina bifida and hydrocephalus* (Ілліасу 11 років; він народився з розщепленням хребта (*spina bifida*) та водяною головою головного мозку (*hydrocephalus*). В ускладненні пояснюються функційні вияви захворювання Ілліаса (дитина не може ходити, її м'язи поступово атрофуються, що загрожує розвитком кісних захворювань) і водночас розкривається внутрішній світ дитини, яскравість і багатство якого контрастує з її гнітючим фізичним станом: Ілліас дуже любить співати та грати на піаніно, грати у баскетбол, але він прикутий до інвалідного візка, який обмежує його

рухи і загрожує погіршенням стану в майбутньому. Оформлена окремим рядком розв'язка подається лаконічно: "Variety" погодилася фінансувати ходунки особливої конструкції (*So Variety agreed to fund a Kaye walker*). Далі йде коротка оцінка з боку організації: "Це означає, що він більше не прикутий до інвалідного візка: Ілліас може стояти на ногах, тренувати їх і власну незалежність" (*This means that, when he doesn't need to use his wheelchair, Illias can be up on his feet, exercising his legs and his independence*). Оцінка батьками Ілліаса змін у його житті містить подячні слова на адресу "Variety", а також більш розлого перефразує простими словами оцінку організації (*With his walker, Illias can decide for himself when he wants to get into it, power up and go wherever he wants to in the house and outdoors. This is making him feel so much more empowered and independent as he doesn't need to rely on us to move him about at home and, looking to the future, is helping to make him confident about not always using or needing our help*).

Коду цієї історії подано в окремій вкладці (*How you can help*). На відміну від лаконічних розв'язки й оцінки з боку організації, вона є надзвичайно емоційно забарвленою і характеризується значним потенціалом сугестійного впливу. Кода залучає читача до простору дії організації шляхом особистого звернення до нього (*you can help*), акцентування значущості його допомоги (*your help WILL improve a young life – very quickly and in a major way*), але при цьому її відзначає стриманість відносно власних можливостей (*We are a small team; we need all the help we can get*), вдячність за можливу допомогу (*your offer of help will be received with open arms; The only people more grateful to you than the team at Variety, will be the young people whose lives you're about to improve – significantly*). Всі ці ознаки свідчать про те, що кода, заключний структурний елемент історії про досвід благодійності, сугестійно скерована на те, щоб викликати в читача емпатію, що у найзагальнішому вигляді визначається як афективний стан відчуження себе іншим, гранична близькість, спричинена злиттям себе та "іншого" [2]. Взагалі, вся історія особистого досвіду благодійності підводить до зміни перспективи сприйняття світу читачем, але в коді ця настанова стає особливо відчутною.

Розглянута "Історія Ілліаса" є доволі типовою для історій про благодійну допомогу, однак їхня структура і мовне оформлення демонструють варіативність залежно від мети благодійної організації і навіть дизайну сайту. Так, заклик до благодійності може варіювати від максимально замаскованого під звичайне інформування до експліцитного "Дайте!" (*Give!*). Проміжним випадком є натяк, наприклад, "Такі ж щедрі, як і Ви", який побудовано на пресупозиції, де читач є щедрою та чуйною людиною, яка неодмінно відгукнеться на заклик до благодійності.

Характерним для всіх історій є те, що це історії реальних дітей, які, незважаючи на своє скрутне становище, дивляться на світ широко відкритими очима, з довірою і надією. Вони не мають нічого схожого з жебраками з метро, які ниніють та прибіднюються. Таким чином, аналізованим історіям притаманна серйозна тональність і позитивна емоційна забарвленість. Персоналізації сприяють не тільки такі деталі, як імена і хоббі дітей, а й їхні кольорові фотографії.

У більшості проаналізованих нами випадків наявна єдина наративна стратегія: спочатку привернути увагу читача, потім персоналізувати ситуацію, потім протиставити стан речей до і після благодійної допомоги, нарешті, закликати до участі.

Підіб'ємо підсумки. Історії про особистий досвід бенефіціантів благодійної допомоги, що розміщені на сайтах відповідних благодійних організацій, об'єднує "стратегічний макронатив", який має на меті пробудити благодійника у реципієнті цих текстів: "певні діти перебували у скрутному становищі, але їм допомогли; Ви

можете допомогти іншим дітям, які заслуговують на краще, зробивши благодійний внесок". Досягнення благодійною організацією своєї мети передбачає не лише апеляцію до розуму (факти, цифри, контрасти), а й до почуттів (співчуття, жаль, розчулення), зокрема, до почуття обов'язку громадянина, християнина тощо, а також до підсвідомості (дієвим інструментом тут є персоналізація, застосування власних імен дітей, їхніх висловів, бажань тощо).

Наративна особистість бенефіціанта благодійної допомоги, що конструюється у взаємодії змісту історії з контекстом (вужким комунікативним і широким соціальним), не є самостійною, незалежною, оскільки вона зазнає впливу "наставників" [10] – безпосередніх творців сайту, яким належить виконати завдання благодійної організації. Саме вони добирають історії, редагують їх, складаючи з них, нібито з мозаїки, стратегічний макронаратив благодійної організації. Важливим учасником історії про благодійність є читач, у якому викликається до буття благодійник.

Перспективи розвитку порушеної нами в цьому дослідженні проблематики вбачаємо в залученні до розгляду візуальних засобів творення наратива.

Література

1. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы. *Вопросы философии*, 2000. №3. С.29–42.
2. Ковалевська Т. Ю. Моделювання емпатії в сучасному комунікативному просторі. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2011. №13. С. 159–168.
3. Шмид В. Нарратология. Москва : Языки славянской культуры, 2003. 312 с.
4. Bamberg M., Georgakopoulou A. Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text & Talk*, 2008. Vol. 28. P. 377–396.
5. Bruner J. S. The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, 1991. Vol. 17. P. 1–21.
6. De Fina A., Georgakopoulou A. Analyzing narrative: Discourse and sociolinguistic perspectives. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 224 p.
7. Georgakopoulou A. Small stories research: issues, methods, applications. *Handbook of Narrative Analysis* / edited by A. De Fina, A. Georgakopoulou. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2015. P. 255–271.
8. Gimenez J.C. Narrative analysis in linguistic research. *Research methods in linguistics* / edited by L. Litosseliti, 2010. London, New York: Continuum. P. 198–216.
9. Labov W., Waletzky J. Narrative analysis: oral versions of personal experience. *Essays in the verbal and visual arts* / edited by J. Helms. Seattle: University of Washington Press, 1967. P. 12–44.
10. Plummer K. Telling sexual stories: Power, change and social worlds. London: Routledge, 1995. 224 p.
11. Ricoeur P. Hermeneutics and the human sciences: Essays on Language, Action and Interpretation / edited and trans. by J. B. Thompson. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1981. 314 p.
12. Squire C. Approaches to Narrative Research. *National Centre for Research Methods Review Papers*, 2008. NCRM/009. 58 p.

References

1. Brockmeier, J., Harr , R (2000). *Narrative: problems and promises of an alternative paradigm* [Narrativ: problemy i obeshchaniya odnoj al'ternativnoj paradigmy], Problems of Philosophy. №3. Pp. 29–42.
2. Kovalevs'ka, T. Yu. (2011). *Modelling empathy in the present-day communication space* [Modeliuvannia empatiji v suchasnomu komunikatyvnomu prostori]. Scientific Bulletin of K. D. Ushinsky South-Ukrainian State Pedagogic Institute. Linguistics. Vol. 13. Pp. 159–168.
3. Schmid, V. (2003). *Narratology* [Narratologija]. Moscow: Yasyki slavianskoj kul'tury. 312 p.
4. Bamberg, M., Georgakopoulou, A. (2008) *Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis*. Text & Talk. Vol. 28. Pp. 377–396.
5. Bruner J. S. (1991). *The narrative construction of reality*. Critical Inquiry. Vol. 17. Pp. 1–21.
6. De Fina A., Georgakopoulou A. (2012). *Analyzing narrative: Discourse and sociolinguistic perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press. 224 p.
7. Georgakopoulou, A. (2015). *Small stories research: issues, methods, applications*, Handbook of Narrative Analysis / edited by A. De Fina, A. Georgakopoulou. Malden, MA: Wiley-Blackwell. Pp. 255–271.
8. Gimenez, J.C. (2010). *Narrative analysis in linguistic research*, Research methods in linguistics / edited by L. Litosseliti. London, New York: Continuum. Pp. 198–216.
9. Labov, W., Waletzky, J. (1967). *Narrative analysis: oral versions of personal experience*, Essays in the verbal and visual arts / edited by J. Helms. Seattle: University of Washington Press. Pp. 12–44.
10. Plummer, K. (1995). *Telling sexual stories: Power, change and social worlds*. London: Routledge. 224 p.
11. Ricoeur, P. (1981). *Hermeneutics and the human sciences: Essays on Language, Action and Interpretation* / edited and trans. by J. B. Thompson. Cambridge, England: Cambridge University Press. 314 p.
12. Squire, C. (2008). *Approaches to Narrative Research*, National Centre for Research Methods Review Papers. NCRM/009. 58 p.

Е. И. Морозова,

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра английской филологии;*

А. А. Шуваева,

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра английской филологии;*

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НАРРАТИВА (НА ПРИМЕРЕ ИСТОРИЙ О ЛИЧНОМ ОПЫТЕ БЕНЕФИЦИАНТОВ БЛАГОТВОРИТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ)

Статья посвящена рассмотрению историй бенефициантов детских благотворительных организаций; эти истории размещены на сайтах соответствующих организаций. С помощью традиционного нарратологического анализа установлена

типовая структура этих историй, а путем социально-конструкционистского анализа выявлены их семантические и прагматические свойства. Доказано, что нарративно конструируемые дискурсивные личности являются составляющими "публичного имиджа" благотворительной организации.

Ключові слова: благотворительность, дискурсивная личность, жизненная история о личном опыте, нарратив, социальный конструкционизм.

O. I. Morozova,

*V. N. Karazin Kharkiv National University,
Department of English Philology;*

A. O. Shuvajeva,

*V. N. Karazin Kharkiv National University,
Department of English Philology*

LINGUISTIC ANALYSIS OF NARRATIVE (A CASE STUDY OF LIFE STORIES OF CHILDREN'S CHARITY BENEFICIARIES)

This article considers life stories told by beneficiaries of children's charities; the stories are published on the Internet sites of these organizations. Framing our research in terms of narrative, we aim to bring to light formal and meaningful aspects of the stories under consideration, differentiating several layers of their meaning. Besides, we target to establish the specificity of the narratively constructed identities of those involved in the processes of narration and interpretation.

Since the definition of narrative itself is in dispute, the article starts with introducing the key elements of traditional (structural) and newly emergent (social-constructivist) approaches to linguistic analysis of narratives. It is shown that the stories under consideration are not about events, but significant changes in the life of individuals, which are brought about by a charity.

The narrative structure of the stories under consideration is explored by drawing on the principles of the traditional narratological approach, while the study of their semantic and pragmatic characteristics is underpinned with social-constructivist assumptions.

Since sites of charity organizations are specially designed to project a favourable image, stories of the beneficiaries of charity are actively influenced on, or, in Plummer's parlance, "coached", but not independently "produced". This can be seen both in the standardized structure of the stories published on the site of a particular organization and in specific linguistic choices prompted by the pragmatic intention (in the broad sense) of all charities to stimulate people to donate, thus bringing to life a beneficiary in the giver.

The paper ends with outlining prospects for further research.

Key words: charity, **discourse** identity, life story about personal experience, narratology, social constructivism.